

Корупционни индекси на *Коалиция 2000*

Декември 2002

СЪДЪРЖАНИЕ

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО _____	3
КОРУПЦИОННИ ИНДЕКСИ _____	4
НАГЛАСИ СПРЯМО КОРУПЦИЯТА _____	6
КОРУПЦИОНЕН НАТИСК _____	8
ОЦЕНКИ ЗА РАЗМЕРИТЕ НА КОРУПЦИЯТА _____	11
СТРАТЕГИИ СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА _____	17
ОЧАКВАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КОРУПЦИЯТА _____	20

МЕТОДОЛОГИЯ НА
ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изводка

530 стопански организации

Метод на изследването

Методът на изследване е персонално стандартизирано интервю.

Полева работа

Полевата работа беше извършена от 25.11. до 16.12. 2002 год.

КОРУПЦИОННИ ИНДЕКСИ

- Корупционните индекси са основен продукт на *Системата за мониторинг на корупцията* (СМК) на *Коалиция 2000*. Техните стойности се актуализират на всеки 3 месеца на основата на данни от емпирични социологически изследвания.
- Корупционните индекси приемат стойности от 0 до 10.
- Колкото стойността на индексите е по-близка до 10, толкова по-негативни са оценките за състоянието на корупцията в страната.
- Индексите, чиято числова стойност клони към 0, показват максимална близост до идеала за “общество без корупция”.
- Корупционните индекси са групирани в няколко категории:
 - нагласи спрямо корупцията;
 - корупционен натиск;
 - оценки за размерите на корупцията;
 - корупционни очаквания.

ОСНОВНИТЕ ПРОБЛЕМИ, ПРЕД КОИТО Е ИЗПРАВЕНА БЪЛГАРИЯ

Сред преобладаващата част от бизнес средите е налице висока степен на съгласие, че корупцията представлява един от най-важните проблеми на съвременното българско общество. Тези настроения са трайни, а в последните две години корупцията се оценява като най-острият социален проблем. Той пряко касае възможностите и ограниченията за развитието на стопанска дейност у нас. За мениджърите корупцията има сериозни последици, както за финансовото състояние, ефективността и конкуретоспособността на бизнес организациите дейност, така и за развитието на тяхната дейност.

Към останалите проблематични области, освен общонационалните проблеми като безработица, бедност и ниски доходи, могат да се отнесат и всички онези административни и законодателни фактори, които спъват развитието на бизнеса у нас. От друга страна чисто икономическите проблеми като недостатъчните чуждестранни инвестиции например, намаляват своята значимост.

ТАБЛИЦА 1. ОСНОВНИТЕ ПРОБЛЕМИ, ПРЕД КОИТО Е ИЗПРАВЕНА БЪЛГАРИЯ

	<i>Януари 2000</i>	<i>Октомври 2000</i>	<i>Декември 2002</i>
Корупцията	51,7	55,0	51,5
Безработицата	61,3	45,4	48,7
Ниските доходи	52,3	44,5	47,9
Неблагоприятните условия за развитие на частния бизнес	26,6	39,5	39,6
Бедността	26,9	20,7	24,7
Престъпността	15,1	18,6	23,6
Политическата нестабилност	11,2	18,0	21,5
Недостатъчните чуждестранни инвестиции	23,6	25,7	12,1
Високите цени	5,7	7,3	7,9
Влошаващо се здравеопазване	12,4	5,9	7,7
Влошаващо се образование	3,6	1,8	6,8
Етническите проблеми	1,2	1,3	0,4
Замърсяването на околната среда	2,4	2,7	0,2
Друго	1,2	6,1	3,4

Интервюираните са посочвали до три отговора, поради което сборът от процентите надхвърля 100.

НАГЛАСИ СПРЯМО КОРУПЦИЯТА

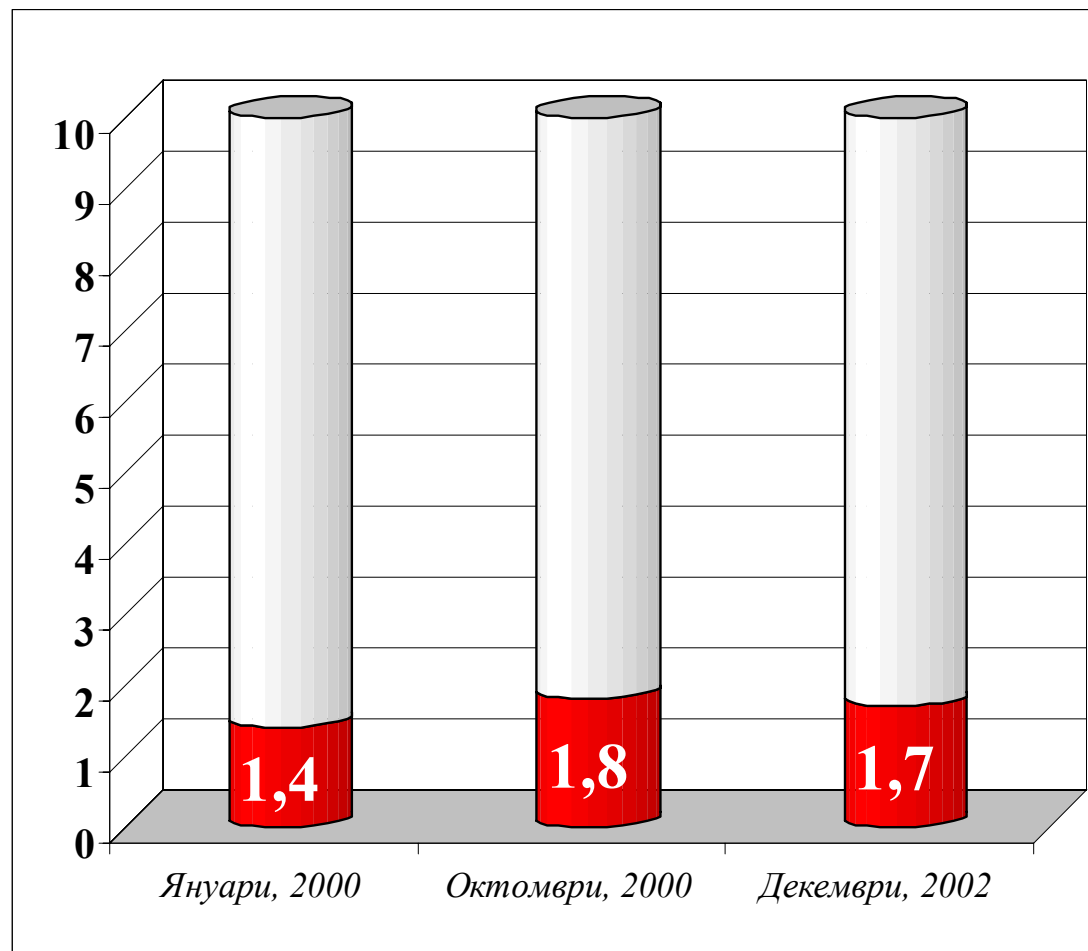
Принципна допустимост

Този индекс отразява равнището на ценностна приемливост на различните корупционни практики в бизнеса.

Покачването на индекса през октомври 2000 г., леко се компенсира през настоящия период. Като цяло обаче, разликата не е статистически значима. Това показва, че в рамките на две години толерантността към различните форми на корупционно поведение не търпи съществени промени.

Предлагането на подаръци, пари и услуги продължава да се възприема като неприемливо в бизнеса. Наличието на корупционни отношения е по-скоро в резултат от тяхната практическа ефикасност, както и от установените “трайни” взаимоотношения между участниците в корупционната сделка – обществените служители и бизнесмените.

ГРАФИКА 1. ПРИНЦИПНА ДОПУСТИМОСТ

База: N = 530

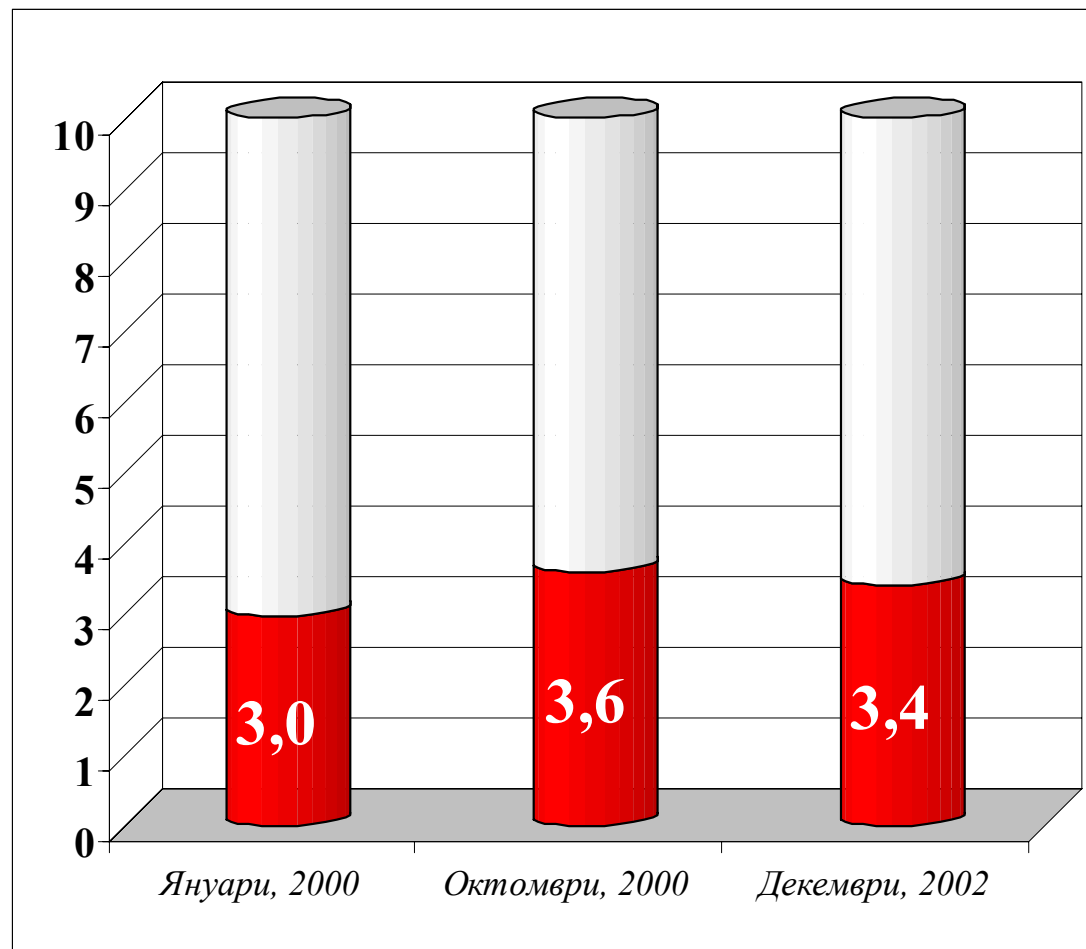
Податливост на корупция

Този индекс измерва склонността на бизнесмените да правят компромиси със своите ценности под натиска на практическите обстоятелства.

След по-рязкото покачване на податливостта на стопанските ръководители към корупция и тяхната склонност да се ангажират с корупционни действия през октомври 2000 г. се наблюдава относително стабилизиране на тези нагласи.

Факторите, които поддържат и стимулират проявите на корупция в бизнеса се свързват както с открит натиск от страна на служителите в обществения сектор така и с изграждането на корупционни канали от взаимен интерес на участниците в тях.

ГРАФИКА 2. ПОДАТЛИВОСТ НА КОРУПЦИЯ

База: N = 530

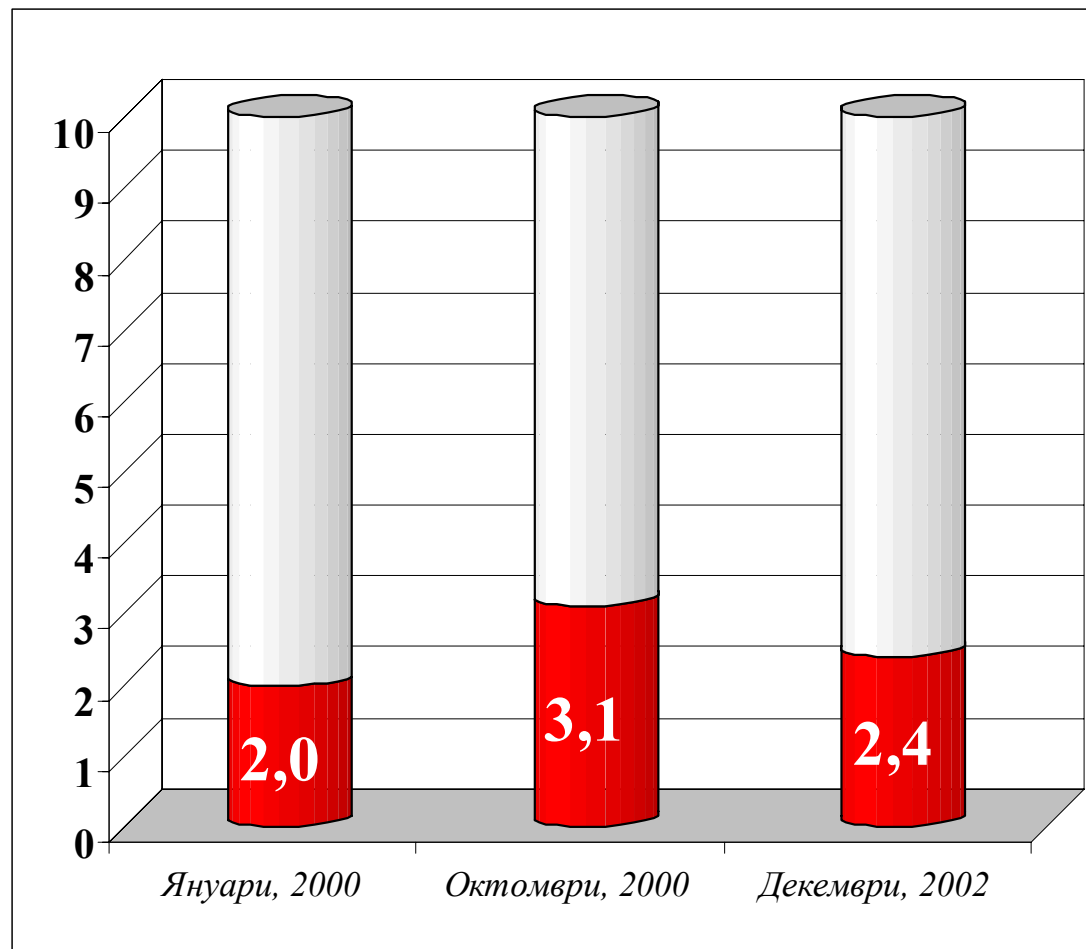
КОРУПЦИОНЕН НАТИСК

Този индекс измерва разпространеността на опитите на служители в обществената сфера пряко или косвено да осъществяват натиск върху бизнесмените за получаване на пари, подаръци или услуги.

За разлика от предходните два индекса, констатираното намаление на Корупционния натиск в сравнение с октомври 2000 г., е много по-съществено. Динамиката на този индекс за целия наблюдаван период има непостоянен характер, което е свидетелство за ситуационния характер на корупционните сделки, както и тяхната обусловеност от ежедневните административни и бюрократични проблеми на бизнесмените.

От друга страна, стойностите на този индекс са значително по-високи от оценката за корупционния натиск, давана от широката общественост. Това е косвен индикатор за по-голямата степен на корупционен риск, на който са подложени стопанските ръководители и по-силното проникване на корупцията в стопанската сфера.

ГРАФИКА 3. КОРУПЦИОНЕН НАТИСК

База: N = 530

Корупционен натиск

Изследването, проведено през декември 2002 г., регистрира някои характерни промени в структурата на упражнявания корупционен натиск върху бизнесмените от страна на отделните групи служители в обществения сектор.

Митническите, полицейските и общинските служители продължават да водят “черния списък” на най-корумпираните професионални групи. Наблюдава се обаче, лек спад на силата на корупционния натиск от тяхна страна и разпределянето на тези оценки сред един по-широк спектър от служители. Адвокатите, които за първи път присъстват в настоящото изследване, веднага заемат една от челните позиции в класацията. Подобна е и ситуацията при служителите в отделните министерства, представителите на местната власт и служителите в съдебната система.

По-значителни изменения на оценките в положителна посока, спрямо предходния период, се наблюдават при митническите данъчните и полицейските служители, както и при бизнесмените.

ТАБЛИЦА 2.”АКО ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА ГОДИНА СЕ Е СЛУЧВАЛО ДА ВИ ПОИСКАТ НЕЩО, ЗА ДА БЪДЕ РЕШЕН ВАШ ПРОБЛЕМ, ТО ВИ БЕ ПОИСКАНО ОТ:”

	Януари 2000		Октомври 2000		Декември 2002	
	Да	База	Да	База	Да	База
Митнически служители	28,7	167	43,4	249	34,2	152
Лекари	20,6	247	33,9	363	33,2	401
Полицейски служители	16,1	205	39,7	320	32,9	313
Общински служители	20,4	255	30,6	356	29,6	382
Адвокати	-	-	-	-	24,5	208
Данъчни служители	17,4	259	27,2	356	21,9	420
Кметове, общ. съветници	3,9	154	13,8	225	17,6	204
Банкери	3,1	193	14,9	281	16,3	252
Представители на НПО	-	-	-	-	14,2	113
Бизнесмени	17,6	250	28,1	392	13,4	372
Учители	4,0	175	12,4	218	12,9	240
Административни служители в съдебната система	4,8	165	16,1	211	12,2	205
Съдии	4,7	85	12,7	181	12,2	139
Политици, лидери на полит. партии	-	-	-	-	12,1	107
Народни представители	4,4	90	9,4	139	10,6	85
Служители, преподаватели в университети	7,0	71	24,3	189	10,5** 11,9***	124 118
Следователи	5,2	96	8,8	170	10,3	117
Прокурори	0,0	85	5,1	156	7,6	118
Министри, служители в министерства	15,6	109	25,5	184	4,8♦ 25,4♦♦	62 126
Журналисти	-	-	-	-	1,5	131
Друг	2,3	173	21,0	81	19,5	41

* Относителен дял на тези от контактувалите със съответната група

** Служители в университети.

*** Преподаватели в университети.

♦ Министри

♦♦ Служители в министерства

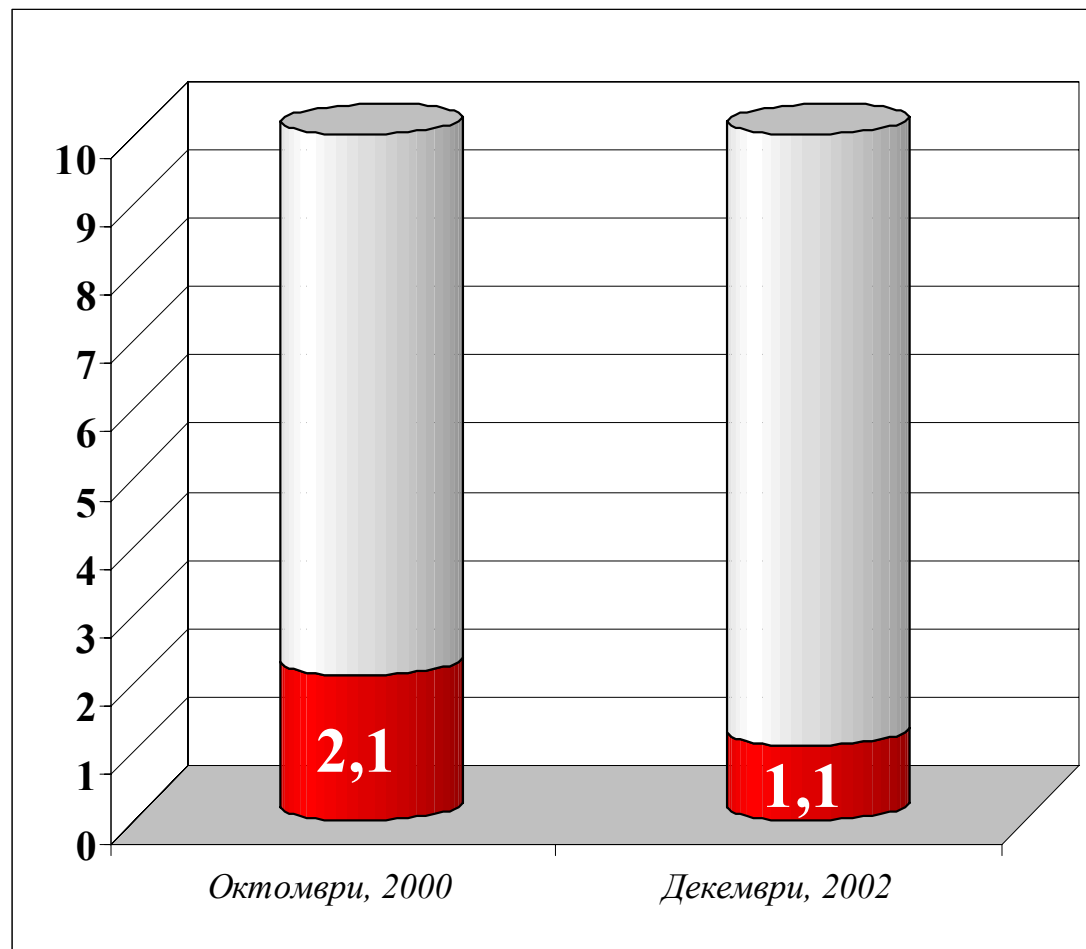
Корупционни действия

Този индекс отразява равнището на личното участие на респондентите в различни форми на корупционно поведение, т.е. отразява **реалния брой на корупционните действия** за последните три месеца според самопризнанията на изследваните лица.

Регистрира се чувствителен спад на склонността на представителите на бизнеса към ангажиране с определени корупционни действия. Стойностите на този индекс са и най-ниски в сравнение с останалите.

От друга страна, не се изключва възможността стойностите на индекса да са намалели поради нежеланието на самите бизнесмени да разкриват участието си в определени корупционни сделки.

ГРАФИКА 4. КОРУПЦИОННИ ДЕЙСТВИЯ

База: N = 530

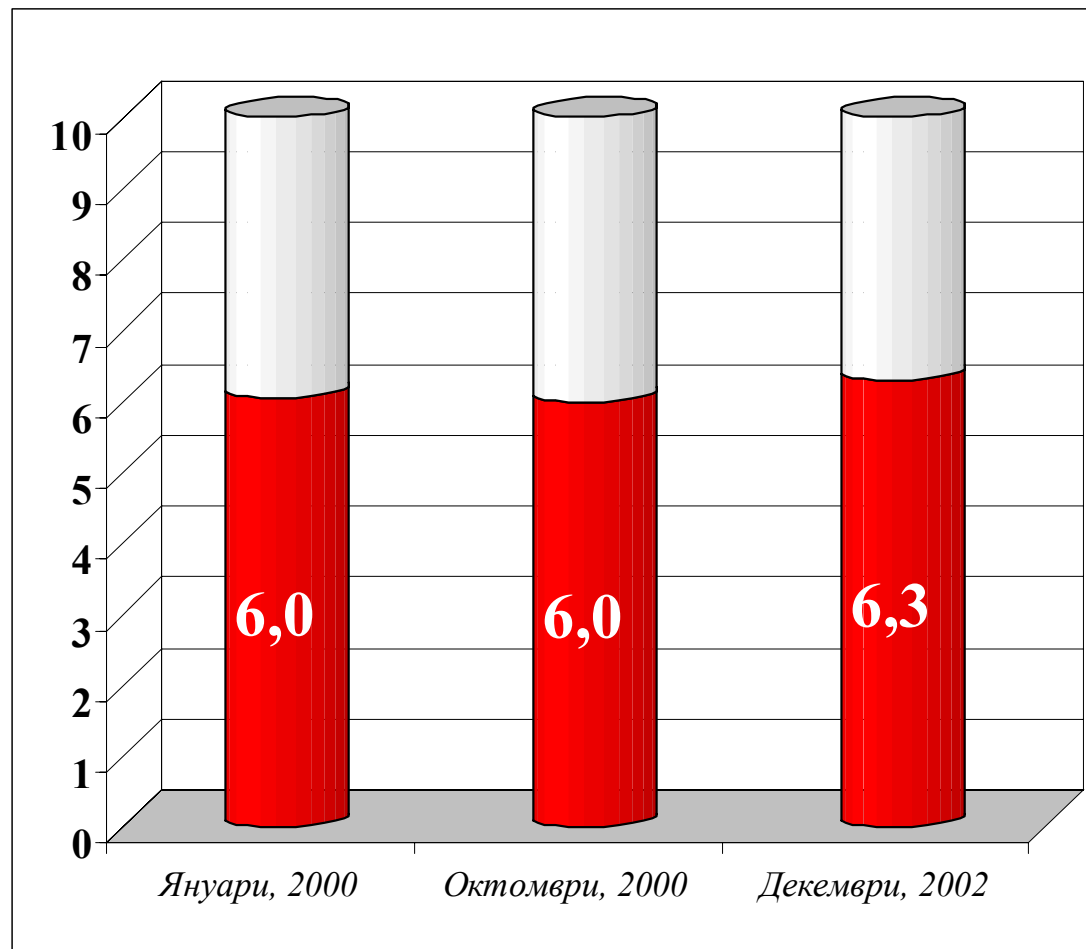
ОЦЕНКИ ЗА РАЗМЕРИТЕ НА КОРУПЦИЯТА

Разпространение на корупцията

Този индекс регистрира оценките на бизнесмените за степента на разпространеност на корупционните действия сред служителите в обществената сфера.

След период на относителна стабилност, през декември 2002 се отбелязва известно покачване на стойностите на този индекс. В съдържателен план този факт показва, че корупцията продължава да се възприема като неотменна част от бизнес климата в страната. Очевидно мерките, взимани за нейното ограничаване на различни нива на управление или са практически неефективни, или на този етап все още не могат да убедят преобладаващата част от стопанските ръководители, че е постигнат видим напредък.

ГРАФИКА 5. СТЕПЕН НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА

База: N = 530

Разпространение на корупцията

Според мнението на бизнесмените съществуването и разпространението на корупцията в страната, продължава да се свързва с използването на държавната власт за лично или групово облагодетелстване и ниското възнаграждение на служителите от обществения сектор. Успоредно с това обаче, все по-голямо значение се отдава на ефективността на съдебната система и на слабия контрол върху самите служители.

На практика основните фактори, оказващи влияние върху корупцията, са обективни и пряко свързани със съвременните условия на функциониране на бизнеса. Кризата на моралните ценности, наследството от миналото, както и националните черти са сред факторите, които обясняват в най-малка степен разпространението на корупцията.

ТАБЛИЦА 3. ОСНОВНИ ФАКТОРИ, КОИТО ВЛИЯТ ВЪРХУ РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА КОРУПЦИЯТА В СТРАНАТА (%)

	<i>Януари 2000</i>	<i>Октомври 2000</i>	<i>Декември 2002</i>
Стремеж към бързо забогатяване	58,9	58,4	50,9
Ниските заплати	54,1	49,6	45,8
Несъвършено законодателство	42,9	35,4	37,2
Подкупността на управляващите	-	-	32,6
Преплитането на служебните задължения с лични интереси	40,5	35,9	31,9
Неефективността на съдебната система	19,6	23,8	29,6
Липса на строг административен контрол	32,3	27,9	27,2
Морална криза в периода на преход	26,9	33,9	22,1
Наследените от комунистическото минало проблеми	6,0	9,3	7,4
Особеностите на българската национална култура	7,9	8,6	4,0
Друго	0,3	1,8	0,6

Разпространение на корупцията

Регистрираните мнения на бизнесмените дават основание да се отбележи, че в българското общество корупционните практики се **канализират** в определени области на стопанския живот. Съществуват редица дейности на различно ниво, които неотменно вървят “ръка за ръка” с неофициалните и незаконни плащания. Разпределянето на държавните поръчки, провеждането на приватизационните търгове и конкурси, издаването на лицензи или разрешения за законна стопанска дейност, са сред тези средища на корупция.

Корупцията има свой съвкупен ефект и това е цялостно влошаване на бизнес-средата. Изкривяването условията на конкуренция, поставянето на фирмите в неравностойно пазарно положение и вторичното преразпределение на средства могат да имат редица негативни последици, особено за фирмите с по-малък икономически потенциал.

ТАБЛИЦА 4. ОЦЕНКИ ЗА СТЕПЕНТА НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ РАЗЛИЧНИ ФОРМИ НА КОРУПЦИОННО ПОВЕДЕНИЕ В БИЗНЕСА

	Януари 2000		Октомври 2000		Декември 2002	
	Ниска степен	Висока степен	Ниска степен	Висока степен	Ниска степен	Висока степен
Приемането на подкупи от служители и политици за въздействие при разпределяне на държавните поръчки	11,2	78,6	7,1	82,7	5,1	82,3
Приемането на подкупи от служители и политици при провеждането на приватизационни търгове	6,6	88,5	5,0	85,2	4,0	85,1
Приемането на подкупи от служители и политици при издаването на лицензи или разрешения за извършване на законни дейности	7,2	85,6	10,7	79,5	8,1	81,3
Приемането на подкупи от служители и политици при укриване или намаляване на данъци	19,9	68,6	19,6	66,4	18,5	67,7
Приемането на пари или подаръци при изпълнението на служебни задължения	19,6	73,7	15,2	75,0	15,7	73,8

Разпространение на корупцията

За изминалите две години нагласите на ръководителите на стопански единици не се променят осезателно. Промени се наблюдават по-скоро в структурата на професионалните групи, които се възприемат като носители на корупция.

И през декември 2002 г. митническите служители продължават да бъдат професионална група, която се възприема като най-корумпирана. Традиционно високо е и мястото на данъчните служители.

В същото време се наблюдава рязко покачване на отрицателните нагласи към почти всички представители на съдебната система: съдии, прокурори, административни служители, следователи. Тази тенденция се наблюдава и чрез други индикатор. Очевидно, тук става въпрос за особен вид акцент на общественото мнение, придобиващ актуалност, както поради личната ангажираност на представители на съдебната система с корупционни действия, така и поради доминиращата престава за нейната неефективност.

ТАБЛИЦА 5. “ДОКОЛКО ШИРОКО Е РАЗПРОСТРАНЕНА КОРУПЦИЯТА СРЕД”:

	<i>Почти всички и повечето</i>		
	<i>Януари 2000</i>	<i>Октомври 2000</i>	<i>Декември 2002</i>
Митнически служители	90,4	80,0	80,3
Данъчни служители	67,3	58,8	62,7
Народни представители	64,3	60,2	60,8
Полицейски служители	62,8	57,7	59,8
Политици, лидери на полит. партии	70,4	64,5	59,6
Служители в министерства	65,6	60,0	57,8
Съдии	56,5	53,4	57,4
Прокурори	53,2	49,3	56,5
Министри	66,2	60,2	54,5
Общински служители	52,5	49,3	54,2
Кметове и общ. съветници	41,0	36,9	54,0
Лекари	40,4	38,2	53,1
Адвокати	60,4	52,0	53,0
Следователи	47,8	43,2	52,2
Бизнесмени	48,6	50,9	47,6
Банкери	37,4	43,1	46,4
Административни служители в съдебната система	31,1	34,2	43,6
Представители на НПО	22,3	25,0	30,7
Служители, преподаватели в университети	27,8	29,6	30,0* 42,6**
Журналисти	10,9	21,6	24,3
Учители	11,8	8,9	17,2

* Служители в университети

** Преподаватели в университети

Институционално разпространение на корупцията

През декември 2002г. методиката за оценка на институционално разпространение на корупцията беше променена. Въпреки това, структурата на държавните институции и ведомства, посочвани като най-корумпирани, не се промени съществено.

Оценките за общото разпространение на корупцията отреждат първите места на митниците и институциите на съдебната система.

На по-конкретно ниво болшинството от бизнесмените определят като най-корумпирани институциите, ангажирани с приватизацията и финансовите ведомства.

ТАБЛИЦА 6. ИНСТИТУЦИОНАЛНО РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА

<i>Общо разпространение</i>	<i>%</i>
Митници, митническите служители	30,4
Съд, съдебна система, правосъдие, адвокати	26,2
Министерства, в бюджетната сфера	21,9
Общинската администрация, областна администрация	16,0
В системата на МВР (в т.ч. в КАТ, в следствието)	15,5

<i>Министерства</i>	<i>%</i>
Министерство на икономиката, търговията. Приватизацията	33,0
Министерство на финансите. Митниците	26,0
Министерство на правосъдието. В съдебната система. В съдилищата	21,5
МВР. Полиция	17,2
Министерство на здравеопазването	12,6

<i>Държавни агенции</i>	<i>%</i>
Агенция за приватизация	47,7
Митници	18,5
Данъчни служби	5,8
Ведомства, свързани с издаването на разрешителни. Строителен надзор	4,2
ХЕИ, ДВСК	2,5

<i>Съдебна система</i>	<i>%</i>
Прокурори, Прокуратура	36,8
Съдии, съд, съдопроизводство	36,2
Следователи, следствие	24,3
Адвокати, нотариуси	9,6
Цялата съдебна система	4,7

<i>Български медии</i>	<i>%</i>
Българска национална телевизия	13,6
Печатни медии	10,6
В българските медии няма корупция	5,5
в-к "24 часа"	4,3
в-к "Труд"	4,3

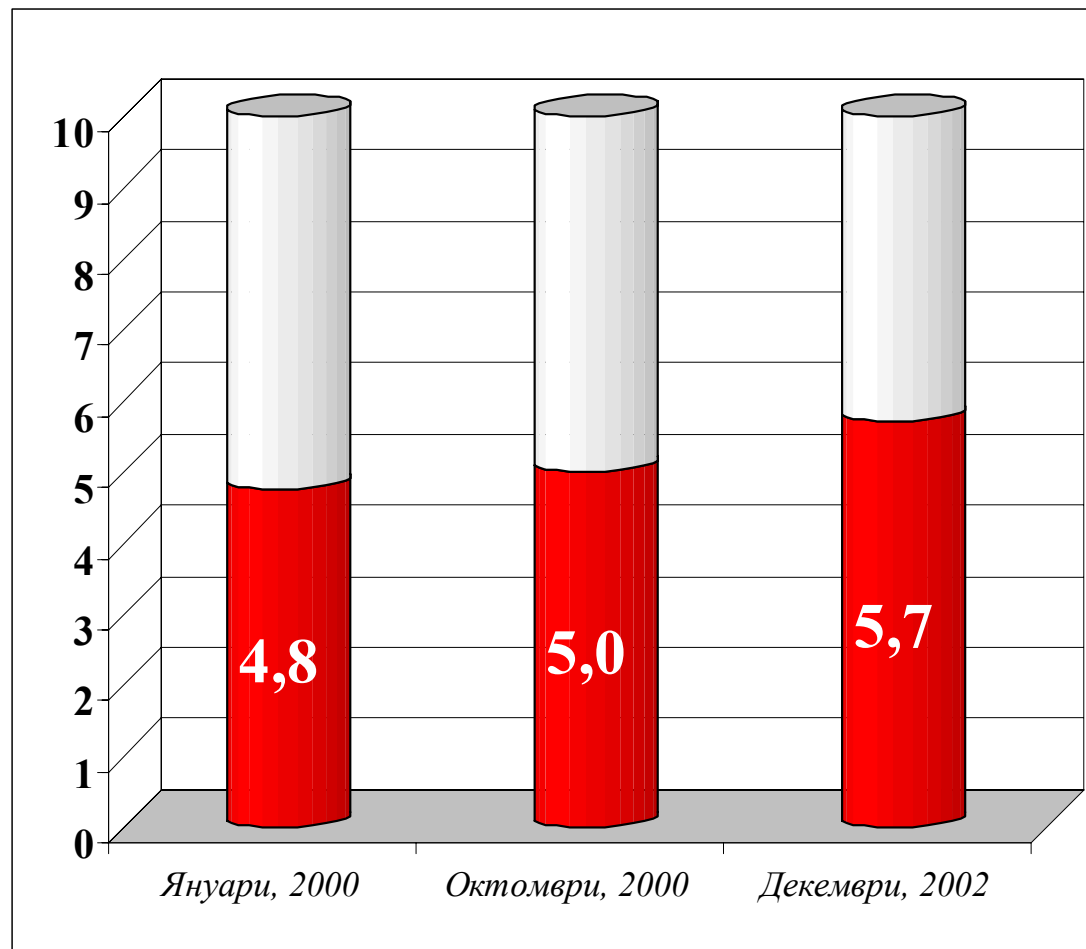
Практическа ефикасност на корупцията

Този индекс показва оценките на бизнесмените за степента на превръщане на корупцията в ефективно средство за решаването на частни проблеми.

Затвърждава се тенденцията на растеж на индекса, започнала от началото на 2000 г. Това означава, че корупцията продължава да се възприема като ефикасен механизъм, както за заобикаляне на законови разпоредби и административни, пречки така и за постигане на определени бизнес цели. Корупцията понякога се възприема като жизнено необходима за функционирането на фирмите и създаваща редица конкурентни предимства пред останалите фирми в бранша.

От гледна точка на корупционното противодействие обаче, следва по-общото заключение, че през изследвания период, в социалната среда, формираща предпоставките за корупция, не са настъпили съществени промени.

ГРАФИКА 6. ПРАКТИЧЕСКА ЕФИКАСНОСТ НА КОРУПЦИЯТА

База: N = 530

СТРАТЕГИИ СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА

Размер на подкупа

Резултатите от направено изследване дават възможност да се оценят размерите подкупите при различните дейности, свързани с ежедневната работа на фирмите.

Договорните отношения с предприятията от по-голям мащаб, както и процедурите по разпределянето на обществени поръчки са сред дейностите, при които корупционните плащания са най-високи. Получаването на кредит също е свързано със значителни неофициални плащания. Масови, макар и в по-малки размери, са подкупите, плащани при различни съдебни процедури.

Към категорията на най-ниските неофициални плащания могат да се отнесат подкупите, давани за рутинни дейности, като прокарването на вода, включване към електрозахранване, получаване на разрешителни и др.

ГРАФИКА 7. РАЗМЕР НА ПОДКУПА

	<i>До 250 лв.</i>	<i>251 - 500 лв.</i>	<i>501 - 1000 лв.</i>	<i>1001 - 5000 лв.</i>	<i>Над 5000 лв.</i>
Договори с големи предприятия	18,5	25,9	14,8	11,1	11,1
Спечелване на обществени поръчки	6,9	17,2	10,3	31,0	10,3
Получаване на кредит	24,3	21,6	13,5	8,1	8,1
При съдебни процедури	33,3	44,4	5,6	0,0	5,6
Прокарване на вода	33,3	28,6	4,8	0,0	4,8
Разрешение за строеж	14,3	38,8	10,2	4,1	4,1
Включване към електрозахранване.	48,6	27,0	5,4	0,0	2,7
Разрешителни, лицензи	36,1	31,1	9,8	1,6	1,6
Друга услуга	66,7	14,8	0,0	7,4	3,7

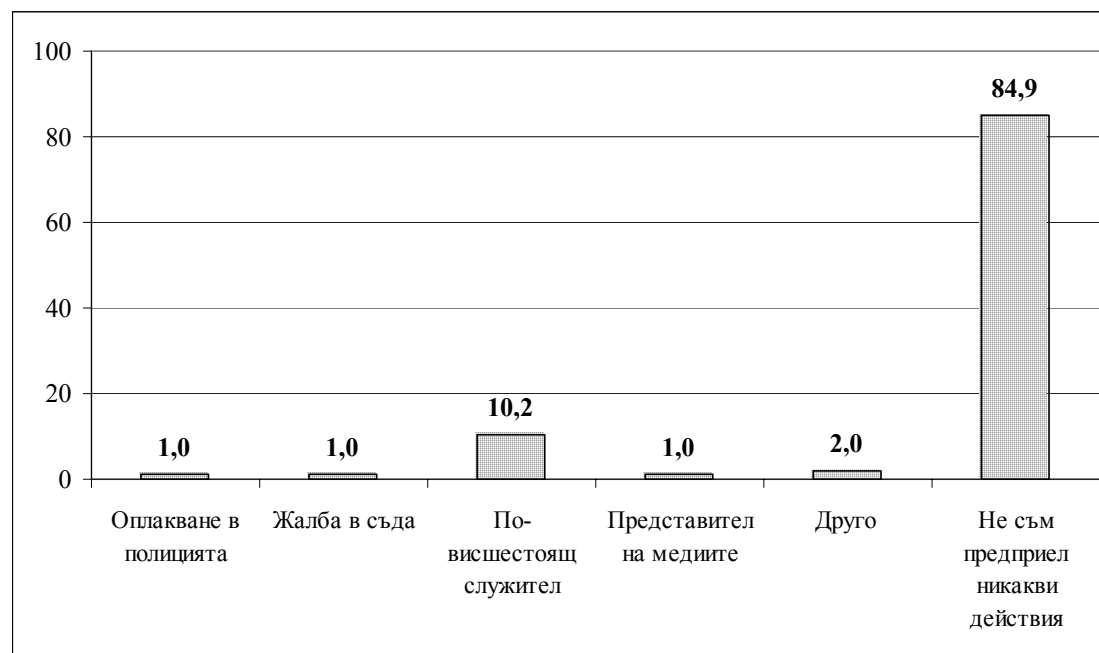
Антикорупционни действия

Преобладаващата част от интервюираните ръководители на стопански предприятия не са предприемали никакви действия когато им е оказван корупционен натиск.

Един от основните фактори, въздействащи върху разпространението на корупцията, е niskият контрол върху корумпираните служители. Наличието на ефективни механизми за противодействие би трябвало да се основава на активната позиция на пряко заинтересованите т.е на онези които ежедневно са подложени на корупционен натиск.

В този смисъл създаването на ефективни и свободни от бюрокрация контролни органи както вътре в самите институции, така и на национално ниво, може съществено да стимулира антикорупционните действия.

ГРАФИКА 8. ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ ПРИ ОКАЗАН КОРУПЦИОНЕН НАТИСК (%)

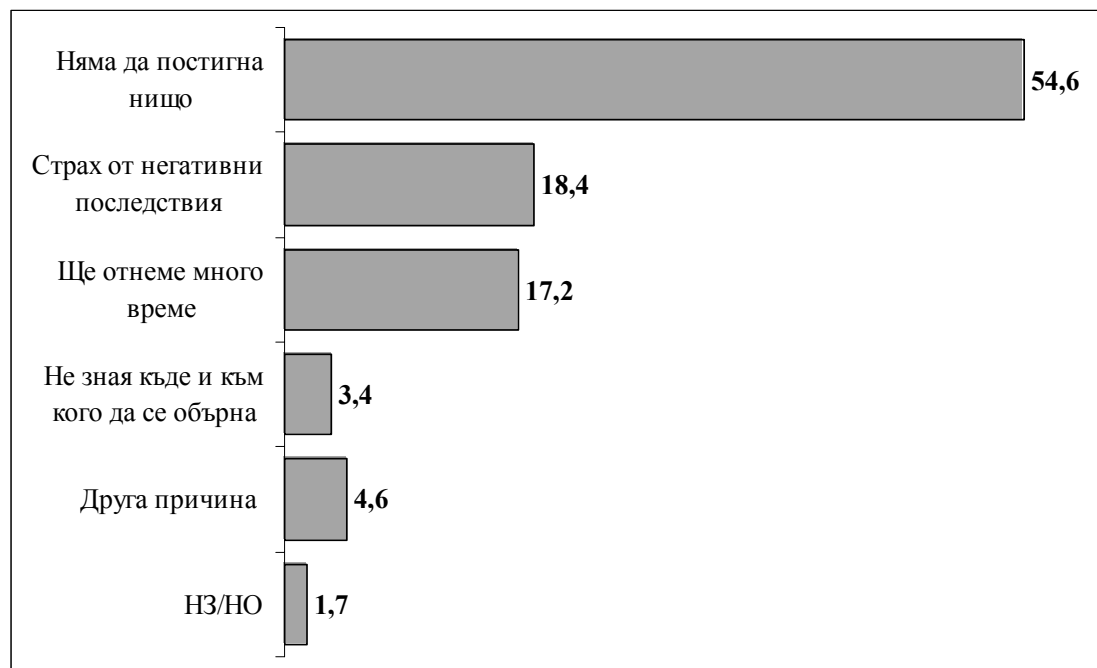
База: N = 250

Антикорупционни действия

Основните причини, обуславящи пасивната позиция на бизнесмените и ограничената публичност на корупционните практики, са не толкова ниската информираност относно наличието на “антикорупционни” институции, а тяхната ниска ефективност. Подобна ситуация създава чувство за безнаказаност в хората, ангажирани с определен тип корупционно поведение. Това от своя страна е силен стимул за по-нататъшни действия в тази насока.

Нещо повече, евентуалните действия на “жертвите” на корупция се оценяват като опасни от самите тях. Това е допълнително свидетелство за степента на навлизане на корупцията в стопанската сфера и нейната роля като регулатор на обществените взаимоотношения.

ГРАФИКА 9. ПРИЧИНИ, ПОРАДИ КОИТО НЕ СА ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ ПРИ СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ

База N=174

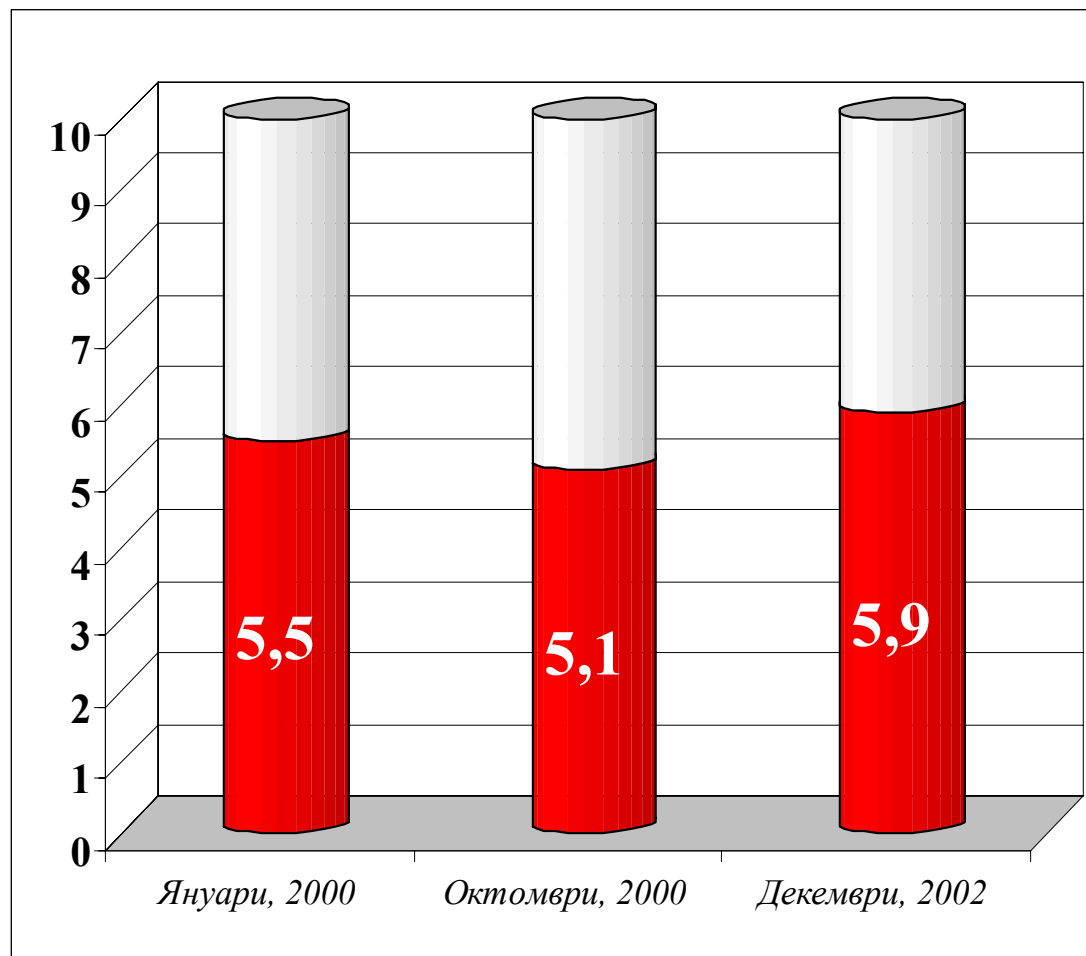
ОЧАКВАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КОРУПЦИЯТА

Този индекс отразява оценките на бизнесмените за възможностите (потенциала) на българското общество да се справи с корупцията.

Нарастването на този индекс в сравнение с всички останали е най-голямо. Тази тенденция е косвено доказателство за намаляването на доверието на стопанските ръководители в способността на управляващите да се справят с проблема корупция.

Остра е необходимостта от въвеждането на нови социални практики, както и на принципно нови регулативни механизми за справяне с проблема. Те трябва да са едновременно законово легитимирани, морално приемливи и практически ефективни.

ГРАФИКА 10. КОРУПЦИОННИ ОЧАКВАНИЯ

База: N = 530

Агенция “Витоша Рисърч” е специализирана в извършването на социални и маркетингови изследвания. Тя възниква като резултат от развитието на социологическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, започнала своята дейност през 1989г.

“Витоша Рисърч” е специализирана в провеждане на изследвания в областта на приватизацията, социалната политика, икономическото, политическото и електорално поведение, ценностните ориентации и нагласи на българското население, проучването на общественото мнение, оценка на медийните аудитории и програми, рекламни изследвания и други.

Ул. Лазар Станев № 1
1113 София
Тел.: 971 3000
Факс: 971 2233
Ел. поща: VR@ONLINE.BG
WWW.ONLINE.BG/VR

